

องค์ความรู้ ภาษาวัฒนธรรม โดยสำนักงานราชบัณฑิตยสภา

กรมจางข้าวบาตร

กรมจางข้าวบาตร เป็นชื่อกรมสมัยโบราณในสังกัดกรมวังทำหน้าที่ดูแลรักษาและเบิกจ่ายข้าวหลวงสำหรับการทรงบาตรและพระราชทานเลี้ยงพระในการบำเพ็ญพระราชกุศลภายในพระราชวัง สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทยฉบับราชบัณฑิตยสภาได้เล่าถึงกรมจางข้าวบาตรว่า กรมจางข้าวบาตรมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแต่มาในสมัยรัตนโกสินทร์การจ่ายข้าวหลวงเพื่อใช้ในการบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นหน้าที่ของกรมนา ปัจจุบันเรื่องเกี่ยวกับการเบิกจ่ายข้าวและจัดเตรียมภัตตาหารในการบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นหน้าที่ของสำนักพระราชวัง

กรมจางข้าวบาตรเป็นกรมย่อยสังกัดกรมวัง นอกเหนือจากหน้าที่จ่ายข้าวที่มีหมื่นโกษาธิบดีเป็นพนักงานแล้วกรมจางข้าวบาตรจะมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและจับกุมผู้ประพฤติผิดในเขตพระราชฐานด้วยเพราะมีตำแหน่งตำรวจและราชมหัศจรรย์ในกรม อย่างไรก็ตามจากพระราชทานูกิจด้านศาสนาที่ปรากฏใน “กฎมณเฑียรบาล” กฎหมายตราสามดวงไม่พบว่ามีการทรงบาตรมีเพียงการเสด็จประทับห่อพระในเวลาเช้าและค่ำเท่านั้นแต่จากการปฏิบัติพระราช

กรณียกิจและการใช้จ่ายพระราชทรัพย์มีการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเลี้ยงพระเจ้าพลเป็นประจำรวมทั้งพระราชทานค่าจ้างहनินคยภัคเป็นค่าข้าวและอาหารเลี้ยงพระทุกวัดเป็นประจำตลอดมากรมจางข้าวบาตรคงจะทำหน้าที่จ่ายข้าวสารของหลวงเพื่อการบำเพ็ญพระราชกุศลดังกล่าว ในสมัยรัตนโกสินทร์ไม่ปรากฏชื่อกรมจางข้าวบาตรสังกัดในกรมจตุสดมภ์กรมใด ต่อมาเมื่อข้าราชการฝ่ายในตำแหน่ง “ท้าวพระปฏิบัติวิมลทาน” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งขึ้นใหม่เป็นพนักงานจัดของทรงบาตรในการเบิกจ่ายข้าวสารเพื่อการบำเพ็ญพระราชกุศลดังกล่าวซึ่งเป็นหน้าที่ของกรมนาส่วนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแม้จะไม่มีพระราชานุกิจเกี่ยวกับการทรงบาตรประจำวันและการพระราชทานเลี้ยงพระฉันเวรก็ตามการบำเพ็ญพระราชกุศลในพระราชพิธีต่างๆ เกี่ยวกับการทรงบาตรหรือพระราชทานภัตตาหารเลี้ยงพระในปัจจุบันเป็นหน้าที่ของสำนักพระราชวังกองวัง แผนกพระราชฐานชั้นในมีเจ้าหน้าที่ทรงประเคนเป็นผู้รับผิดชอบปฏิบัติทั้งการจัดซื้อและจัดทำ.

อิสริยา เลหาติรานนท์